

Valstybės milijonai – abejotinai pagalbai

Asta VOLKOVAITĖ

asta.volkovaite@splius.lt

Jei būtume šalis, kur šeimose nebūna smurto, greičiausiai turėtume galimybę visiems pensininkams gražinti per krizę apkarpytas pensijas ar atsisakyti mokyklų uždarymo vajaus. Šiuos drąsius teiginius liudija savaitraščio „Šiauliai plus“ atlikti preliminarūs skaičiavimai apie smurto prevencijos kainą. Prevencijos, kuri, atrodo, ne visai veikia ne tik dėl nekvalifikuotos pagalbos.

Nepaisant metamų didžiulių valstybės lėšų, kvalifikuoti specialistai dirba ne visuose centruose, teikiančiuose pagalbą smurto aukoms.

Sal FALKO muotr.

Tarnybų iškvietimo kaina

Kiek valstybės lėšų pareikalauja smurto atvejai? Tikslių skaičių negalėjo pateikti nė viena institucija, kurios klausėme, nors kitos Europos šalys jau seniausiai aktyviai tiria smurto padarytą žalą šalies ekonomikai. Valstybės ir visuomenės patiriamo smurto nuostolių skaičiavimo tikslingumą įrodo daugelyje pasaulio šalių atlikti Pasaulinė sveikatos organizacijos inicijuoti tyrimai.

Smurto artimoje aplinkoje atvejai kasmet iš valstybės pareikalauja vis daugiau lėšų. Policijos statistika liudija, kad smurto atvejai šeimose nesustabdomai auga. 2013 m. smurto aukomis tapo 5,7 tūkst. žmonių, tai yra 54 proc. daugiau nei 2012 m. Iš jų 53 proc. – smurtą patyrusios moterys. Atvejai, kai nukentėviai vyrai ir nepilnamečiai, taip pat tampa dažnesni.

Kaip teigia Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato (AVPK) Viešųjų ryšių poskyrio viršininkas Artūras Šliavas, sulaikytojo maitinimas areštinėje per parą kainuoja 14,89 Lt.

„Bet tai tik maitinimas“, – paaiškina komisaras. Jis turi omeny, kad į realią sulaikytojo nakvynės areštinėje kainą reikėtų įtraukti ir pastato išlaikymą, šildymą, vandenį, darbuotojų atlyginimą ir kitas išlaidas. Sulaikytojo komfortas nedaug skiriasi nuo nuteisto asmens, taigi ši kaina turėtų būti panaši į nuteistojo laisvės atėmimo bausmės išlaikymo kainą. Šiuo metu vieno kalinio išlaikymas valstybei kainuoja apie 40 Lt.

Į policijos išlaidas dėl smurto atvejų reikėtų įtraukti ir policijos pareigūnų iškvietimą. Vieno policijos ekipažo išvykimas Šiaulių AVPK kainuoja 30-150 Lt. Neretai smurto aukos būna taip sužalojamos, kad joms prireikia ir medikų pagalbos. Anot Šiaulių greitosios pagalbos stoties viršininkės Eugenijos Kukaitienės, vieno GMP automobilio išvykimas atsieina apie 200 Lt. Turint omeny, kad kartais smurto artimoje aplinkoje atveju būna ne vienas nukentėjęs, tiek medikų, tiek policijos ekipažų, iškviečiama ir daugiau.

Per 2013 m. Šiaulių AVPK užregistravo 2 926 pranešimus dėl smurto artimoje aplinkoje (2012 m. – 2 038).

Dėl smurto artimoje aplinkoje auga ir psichologų, teismų darbo krūvis. Nors tokia statistika nėra rengiama, neseniai vienas Vilniaus apylinkės teismo teisėjas suskaičiavo, kad smurto artimoje aplinkoje bylos sudaro 6 proc. visų teismo bylų. Sociologai neabejoja, kad reali žala valstybei dėl smurto atvejų gali siekti net dešimtis milijonų litų.

„Nors reali smurto kaina nėra įvardijama, smurto padaroma žala valstybei ir ne tik jai, gali siekti dešimtis milijonų litų. Neskaitant įvairių institucijų pagalbos, realios kainos smurto aukoms, smurtautojams rengiamų specialų kursų ar nuteistųjų apgyvendinimo įkalinimo įstaigose, nereikia pamiršti ir to, kad nuo patirto smurto mažėja darbo našumas, sukuriamas mažesnis BVP, auga Sodros išmokos ligos pašalpoms“, – vardija sociologė Lina Repšytė.

Vietoj psichologo – nekvalifikuoti pašnekėsiai

Kiek kainuoja smurto prevencija, taip pat niekas tiksliai nėra suskaičiavęs, bet ši suma pastaraisiais metais auga. Tik naudos iš to, deja, nesimato. Prieš porą metų šalyje buvo sukurti Specializuotos pagalbos centrai, kurie turėtų teikti pagalbą smurto aukoms. Per vienerius metus jų finansavimas valstybei atsieina apie milijoną litų. Be Ministerijos lėšų, kai kuriuos jų dar remia ir savivaldybės.

Specializuotos pagalbos centrų programą Šiaulių ir Tauragės apskrityse antrus metus įgyvendina Moterų veiklos inovacijų centras. Pastaruoju metu šio centro veikla buvo ne kartą tikrinta. Per pastarąjį patikrinimą paaiškėjo, kad 119 000 Lt per metus centrui skiriamos lėšos dar negarantuoja, kad čia skriaudžiamoms moterims ar vyrams bus suteikta reikiama ir kvalifikuota pagalba. Tikrintojai iš Socialinės apsau-

gos ir darbo ministerijos, tos pačios, kuri ir skirsto apsaugos nuo smurto programos lėšas, išsiaiškino, kad Moterų veiklos inovacijų centre nedirba nė vienas psichologas, o šias paslaugas teikia ir nukentėjusias konsultuoja psichologo licencijos neturinti, šio centro vadovės pareigas einanti Salomėja Jasudienė. Kaip uoliai pagalbą smurto aukoms teikia kiti centro darbuotojai, taip pat liko neaišku – projekto darbuotojai dirbo be patvirtinto darbo laiko grafiko, darbo sutartys su jais sudarytos nepaisant Darbo kodekse numatytų reikalavimų, pirkimai vykdyti nesivadovaujant Viešųjų pirkimų įstatymu. Be to, atlyginimai buvo mokėti ne tik iš darbo užmokesčiui numatytų lėšų, o apskaita rengiama, nesivadovaujant jokia nustatyta tvarka. Nepaisant kaip iš gausybės rago pasipylusių pažeidimų, Ministerija patikrinimo medžiagos neperdavė jokioms teisėsaugos institucijoms ir tikrinto centro neįpareigojo smurto aukoms pagalbą teikti taip, kaip derėtų. Buvo apsiribota tik rekomendacijomis.

Rekomendacija, kaip žinia, yra tik patariamąjį pobūdžio ir nenumato jokių įpareigojimų kažką keisti. Be to, rekomendacijoms įgyvendinti Ministerija nenumatė jokio laiko termino.

Praėjus penkiems mėnesiams po atlikto tyrimo, paaiškėjo, kad ir pačiai Ministerijai ne itin rūpi, kaip yra naudojamos valstybės lėšos – kaip Moterų veiklos inovacijų centrui sekėsi įgyvendinti rekomendacijas, taip ir nebesidomėta. Ankstesnis centro patikrinimas taip pat rodė, kad centras dirba ne visiškai skaidriai.

„2013 m. lapkričio 4 d. atlikto patikrinimo metu pateiktos pastabos dėl besikreipiančiųjų registracijos, pažymėta, kad pasigendama informacijos apie paslaugų gavėjus ir suteiktų paslaugų kiekį, nevedama darbo laiko apskaita. Nustatyta tvarka nepaskelbtos viešųjų pirkimų taisyklės“, – mini Ministerijos Šeimos ir bendruomenių departamento vyriausiasis patarėjas Steponas Kulbauskas. Kaip ir praėjusį kartą, taip ir tąkart, buvo apsiribota tik rekomendacijomis. Moterų veiklos inovacijų centro vadovė apie smurto aukoms teikiamą pagalbą nepanoro papasakoti.

Ministerijos klerkams – tarnybinių nuobaudų grėsmė

17 šalies organizacijų suabejojo Moterų veiklos inovacijų centro darbu dar metų pradžioje, kai savaitraštyje „Šiauliai plius“ pasirodė publikacija „Smurtas: pagalbos prašymai atsimuša į sieną“. Nevyriausybinių organizacijų (NVO) kreipėsi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, prašydamos pateikti informaciją apie pagalbą smurto aukoms teikiančio centro nuveiktus darbus ir iširti jų veiklą. Ministerija delsė atsakyti, o pavėluotame atsakyme nepateikė nevyriausybinių prašytos informacijos. NVO atstovai neatlyžo ir Ministerijos klerkų veiksmus apskundė Seimo kontrolieriams. Šiaulių apskrities nevyriausybinių konfederacijų pirmininkė Nijolė Malakauskienė buvo viena iš tų, kuri pasirašė minėtą skundą. Jai iki šiol neramu dėl to, kokia reali pagalba Šiauliuose yra teikiama smurto aukoms. N. Malakauskienė ne vienerius metus savanoriavo Šiaulių apygardos probacijos tarnyboje, kur dirbo su smurtautojais ir smurto aukomis.

„Pastebėjau, kad vis sugrįžta tos pačios moterys. Tai kelia abejonių dėl Moterų veiklos inovacijų centre teikiamų paslaugų kokybės. Jautėme (ji ir kitos 16 NVO, – aut. past.) pareigą išsiaiškinti, ar valstybės lėšos yra naudojamos skaidriai, juk čia kalbama ne apie kelis litus. Man iki šiol neaiški šio centro veikla. Kokią realią pagalbą ten gali gauti vyro sumušta moteris? Nakvynės paslaugos neteikiamos, nukreipiamą į nakvynės namus, ką galiu padaryti ir pati – be niekieno tarpininkavimo pagalbos. Psichologo seansų taip pat nesulauksi“, – pastebi N. Malakauskienė. Neseniai paaiškėjo, kad nevyriausybinkai buvo teisūs dėl to, kaip Specializuotos pagalbos centrais domisi Ministerija.

Seimo kontrolieriai pripažino Ministerijos klerkų neveikimą. Ministerija paraginta imtis veiksmų, kad būtų patikrinta centro veikla ir inicijuotas tarnybinis tyrimas dėl pareigūnų, kurie rengė nevyriausybinkams informaciją, veiksmų.

„Šis skundas yra laikomas visuomeninės reikšmės. Ministerijai įgyvendinus rekomendacijas, esame nusiteikę išplatinti ir viešą pranešimą“, – žada Seimo kontrolieriaus tarnybos Viešųjų ryšių specialistas Vytautas Valentinavičius.

Darbas – be prievaizdo

Nors Specializuotos pagalbos centrų veiklą reguliuojančiame tvarkos apraše yra numatyta, kad jų veiklą turėtų prižiūrėti koordinuojantis centras, iki šiol tokio centro vis dar nėra. Ministerija nepasirūpino jo atsiradimu.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Šeimos ir bendruomenių departamento direktorė Ingrida Venčiuvienė pamena, kad buvo bandyta steigti visus centrus koordinuosiantį centrą.

„Tai turėjo būti vienas iš Specializuotos pagalbos centrų, bet nebuvo rasta bendro sutarimo, kuris iš jų turėtų būti koordinuojantis“, – pasakoja Ministerijos atstovė. Anot jos, artimiausiu metu turėtų būti keičiamas tvarkos aprašas, iš jo turėtų dingti nuostata dėl koordinacinio centro steigimo.

Daugiau NVO – daugiau pagalbos smurto aukoms?

Tuo, kaip yra įsisavinamos lėšos, skirtos teikti pagalbą smurto aukoms, jau susidomėjo valstybės kontrolieriai. Jų vizito sulauks ir ne vienas šalyje veikiantis Specializuotos pagalbos centras.

„Įgyvendinant 2014 m. valstybinio audito programą, šių metų II ketvirty pradėtas veiklos auditas „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje organizavimas“. Atliekant šį auditą, atrankos būdu bus audituojami ir Specializuotos pagalbos centrai. Baigti auditą planuojama 2015 m. I ketv.“, – teigia Valstybės kontrolės Komunikacijos skyriaus vedėja Violeta Kiburytė. Ar Moterų veiklos inovacijų centras pateks į valstybės kontrolierių akiratį, dar neaišku, nes kol jų auditas nebaigtas, tol informaciją apie jį neteikiama.

Centrus tikrinę Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos klerkai pripažino, kad net jiems patiems sunku įvertinti, ar smurto aukos šiuose centruose gauna kokybiškas paslaugas. Nepaisant to, abejotinai centrų veiklai ir toliau bus teikiamos nemenkos lėšos. Be to, valstybinėje smurto valdymo strategijoje artimiausiais metais numatyta pasirūpinti, kad pagalbą smurto aukoms teikiančių nevyriausybinių organizacijų būtų dar daugiau.